

# MERDEKA

MERDEKA

Nr 19 - Maj 2003

# ÖSTTIMOR

ÖSTTIMOR

Information



**President Xanana Gusmão, som är den mest berömde före detta fången i Östtimor, invigde en tidigare tortyrkammare som försoningscentrum i förhoppning att tortyr aldrig mer skulle förekomma i landet.**

**Nyheter från Östtimor,  
Västpapua, Aceh och Indonesien**

# Merdeka & Östtimorinformation

Redaktören har ordet	3
Årsmöten	3
Regering inom räckhåll	4
Wiranto efterlyst	6
Upplopp i Dili	8
Pengar till barnhemmet	9
Om Östtimors ekonomi	9
Caritasbesök i Östtimor	10
Sverige bidrar till veterankommissionen	12
Östtimors nya ockupationsmakt	13
Tortyrcentrum blir fredsforum	13
Biskop Belo trappar ner	14
Sju döda i Atsabe	15
Biskop Belo avgår av hälsoskäl	16
Östtimor en turistfälla?	17
Att göra motstånd är att vinna	17
Notiser om Laskar Jihad	18
Konflikten i Aceh	19
Indonesien efter Bali	19
Papua blir 3 provinser	20
Pressen ökar på FN	21
Sandvik och Freeport	23
Nya böcker	24
Notiser om Östtimor	26
Östtimorkommitténs fortsatta verksamhet	27

## Merdeka & Östtimorinformation

### Ansvarig utgivare:

Gabriel Jonsson &  
Anders Uhlin

### Redaktör:

Ann Larsson  
ann\_larsson74@hotmail.  
com

### Redaktionsadress:

Anders Uhlin  
Tel 08-608 41 33  
anders.uhlin@sh.se

### Layout:

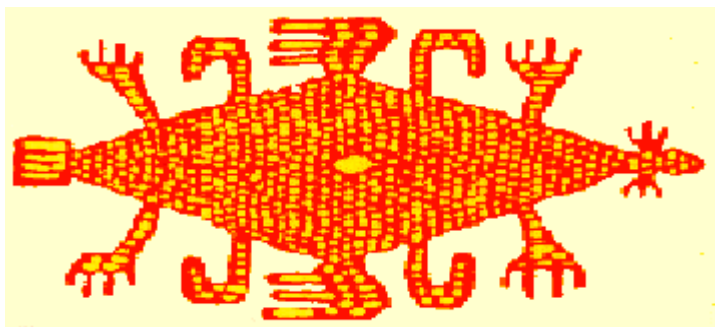
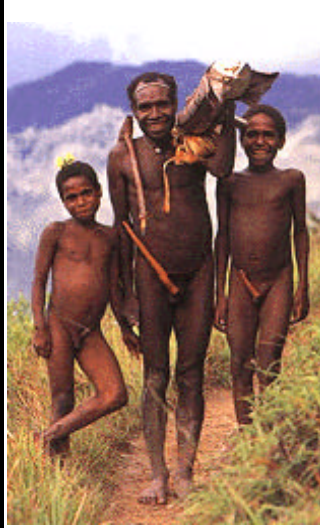
Mats Sjögren  
mt.sjogren@telia.com

### Adresser:

Föreningen ett Fritt Papua  
c/o Thomas Petersson  
Körsbärsvägen 9, 19 tr  
114 23 STOCKHOLM

Östtimorkommittén  
c/o Jonsson  
Tegnérslunden 12, 3 tr  
113 59 STOCKHOLM

Tryckt av: FFSI Malmö  
ISSN Nr: 1402-2559



## Redaktören har ordet

Den 20 maj - ettårsdagen av Östtimors självständighet - närmar sig. Vad har det första året av självständighet inneburit för Östtimor?

Något entydigt svar finns förstås inte, men utvecklingen i landet visar klart och tydligt att det finns goda skäl för Östtimorkommittén att fortsätta sin verksamhet.

Detta nummer behandlar bl.a. upploppen i Dili i december och milisattackerna i gränsområdena mot Västtimor i januari (attacker har senare ägt rum även inne i Östtimor). Besvikelse över att självständigheten inte medfört märkbara förbättringar av levnadsstandarden är en förklaring till upploppen. Ekonomisk utveckling är ytterst viktig för att skapa social stabilitet. Därför är det positivt att Östtimor och Australien undertecknat ett avtal som ger Östtimor 90% av oljeintäkterna i Timorhavet närmast ön, men hur det blir med övriga oljetillgångar i Timorhavet är ännu oklart.

Milisattackerna visar att den pro-indonesiska milisens frustration över att Östtimor blivit fritt består. FN:s säkerhetsråd antog därför i april en resolution som förlänger den utländska truppen närvaron i Östtimor till efter den tidigare bestämda reträtten i juni 2004.

I Indonesien pågår alltjämt de rättegångar mot de skyldiga bakom våldsvägen i Östtimor under 1999, vilka inleddes i Jakarta förra året. Dessa betraktas allmänt som "skenrättegångar" - de flesta åtalade har frikänts från alla anklagelser. Militären har fortfarande ett stort politiskt inflytande, även om fredsavtalet som slöts i Aceh i december är ett steg i riktning mot demokrati och fred i Indonesien. I Västpapua är dock läget mera fastlåst. Östtimors regering prioriterar sina relationer med Indonesien. Man ligger därför lågt i frågan om rättegångarna och stöder ej heller självständighetskampen i Aceh och Västpapua.

Mot denna bakgrund finns det anledning för Östtimorkommittén att förhålla sig kritisk till landets regering och dess politik. För regeringen en politik som är för landets bästa? Hur skall man skapa ekonomisk utveckling? Vilken politik skall man föra mot Indonesien? Det finns all anledning att reflektera över dessa frågor nu, särskilt som kommittén går in i ett verksamhetsår då en omorganisation av arbetet blir en huvudfråga.

*Gabriel Jonsson*

---

## Årsmöten

**Östtimorkommittén och Föreningen ett Fritt Papua (FFP) höll båda årsmöten i Solidaritetsrörelsens Hus i Stockholm den 8 april. Hela Östtimorkommitténs styrelse valdes om:**

**Ordförande**

Gabriel Jonsson

**Kassör**

Tommy Pollák

**Övriga styrelseledamöter**

Hendrik Amahorseja

Eva Goës

Ann Larsson

Johanna Leander

Anders Uhlin

Lennart Rohdin kvarstår som ständigt adjungerad styrelsemedlem.

**FFP har nu följande styrelse:**

**Ordförande**

Hendrik Amahorseja (ny)

**Kassör**

Thomas Pettersson

**Övriga styrelseledamöter**

Gabriel Jonsson (ny)

Daniel Kafiar

Ruben Maury

Anders Uhlin

Efter årsmötena följde en diskussion om Östtimorkommitténs fortsatta verksamhet.

*Gabriel Jonsson*

## Regering inom räckhåll

**Det amerikanska institutet NDI (National Democratic Institute for International Affairs) genomför nu ett långsiktigt landsomfattande demokratiprojekt i Östtimor som går ut på att konsultera allmänheten i frågor som rör vad de tycker om hur landet styrs och hur de anser att landet *skall* styras.**

NDIs rapport om östtimoresernas syn på lokal demokrati fokuserar på vikten av att även de lokala distrikts- och subdistriktsledningarna väljs direkt av folket.

Projektet kallas *Civic Forum*, startades i juni 2001, och är beräknat att pågå fram till mars 2004. I februari i år kom deras rapport om östtimoresernas syn på hur det lokala styrelseskicket. Rapporten heter "Government Within Reach" "Regering inom räckhåll" på svenska och är en dryga 40-sidig genomgång av resultaten från konsultationerna man haft med allmänheten.

NDI är en världsomspännande organisation som arbetar med att stärka och sprida demokrati världen över. Organisationen har verksamhet på mer än 40 ställen i världen, och det största kontoret ligger i Jakarta. I Dili, Östtimor arbetar ett tiotal personer.

### Rapportens avstamp

Under 2003 är det tänkt att man skall utveckla ett hållbart lokalt styrelseskick i Östtimor, på distrikts och sub-distriktsnivå. Det är allmänt känt att denna nivå försumrades rätt kraftigt under UNTAET-perioden. "During the UNTAET period, the major concentration was on strengthening central institutions necessary for the establishment of a new state; this resulted in little or no attention being paid to subnational units – either at district or at sub-district level", konstaterar the *East Timorese Inter Ministerial Technical Working Group on Subnational Government*. När den politiska ledningen i Dili nu fokuserar på det lokala styrelseskicket är det viktigt att allmänheten får tycka till om frågan. Det är utifrån detta som NDI finner mandat att skriva denna rapport.

Under november månad förra året genomförde organisationen konsultationer med östtimoresiska grupper ute i distrikten, ett tillfälle per distrikt (13 st.). De resultat som kom fram där har man nu sammanställt i denna rapport.

Östtimors styrelseskick är fördelat på fem nivåer; na-

tionell nivå, distriktsnivå, sub-distriktsnivå, bynivå och sub-bynivå. Landet styrs på nationell nivå av en president (Xanana Gusmão) och en premiärminister (Mari Alkatiri). Distrikten (13 st.) styrs för närvarande av en District Administrator, som är en anställd tjänsteman, en kvarleva från UNTAET-tiden. Därunder finns sub-distrikten, som också styrs av en utsedd tjänsteman – Sub-district Coordinator. Dessa poster innehades först av internationella tjänstemän, men i led med UNTAETs "timorization"-policy ersattes dessa vartefter med lokala.

I varje subdistrikt finns också ett antal byar, där man har en byhövding. Han (det är nästan alltid en han) är vald av folket. Så heter det enligt textboken, men i själva verket är det inte så. Han är i många fall son till förre bychefen och är i princip utsedd på livstid. Under honom finns cheferna för sub-byarna, vilka utses på precis samma sätt, och har en otrolig stor makt. Diskussion om lokalt styre

Både grundlag och regeringsförklaring fastställer att man skall respektera de lokala regeringarna. Även president Xanana Gusmão talar om detta i sitt tal vid firandet av 100 dagar som självständigt land, den 30 augusti 2002. I samma tal uttrycker han också sin oro hur illa det lokala styret verkar fungera;

"... there is no mechanism of communication with the grassroots and therefore they are easily manipulated by third parties ... // ... some district administrators and some sub district coordinators also reveal lack of direction and do not know what they should do and should not do."

### Lokala val

Presidenten verkar vara fast besluten om att införa val på den lokala nivån; distriktsnivå och sub-distriktsnivå. Han säger: "I insist on the need to hold local government elections. Obviously, as soon as such an issue is raised, arguing on lack of funding will be immediately presented. I believe we will not need millions of dollars. If the population is not given the chance to elect their own leaders, there will be no order, there will be no stability, there will be no sovereignty by the people. The population is confused and the current leaders are confused."

Presidenten har sin ståndpunkt klar, men den verkar inte sammanfalla med vad internationella organisationer och experter anser om frågan. Världsbanken m.fl. anser

det vara alltför dyrt att genomföra val även på de lokala nivåerna. Ett syfte med denna rapport är att ta reda på hur det östtimoresiska folket tycker i frågan.

En annan fråga som också är av största vikt är by- och sub-bychefernas roll. Under motståndsåren organiserades dessa av CNRT, men när denna upplöstes sommaren 2001 tog inte UNTAET över ansvaret för organiseringen. By- och sub-bycheferna lämnades vind för väg. I rapporten säger man: "The CNRT disbanded in July 2001 and UNTAET never formally incorporated these positions into any government structure, using liaison with Chefe de Suco on an ad hoc basis."

### Konsultationer med folket

Vid mötena med undersökningsgrupperna runt om i distrikten diskuterades ett stort antal frågor, vilka var utarbetade i förväg. Jag skall här bara nämna några; "Vad betyder självständigheten för dig?", "Vad anser du om UNTAETs insats?", "Vad är du orolig för inför framtiden?", "Hur deltar du i det demokratiska livet?", "Vilka är bychefens m.fl. uppgifter?", "Hur skall de lokala makthavarna utses?" Etc.

Förutom det faktum att folket önskar att de lokala ledarna skall utses genom direkta val, kom en hel del andra resultat fram. Befolkningen är verkligen oroad över den eskalerande säkerhetssituationen, och många uttrycker ledsamhet över oroligheterna som uppstår mer frekvent nu sedan UNTAET lämnat landet. Nota bene att rapporten skrevs *före* incidenten i Baucau där polisen sköt ihjäl en demonstrant, och oroligheterna i Dili den fjärde december, som dödade två och skadade ett 20-tal.

Många tillfrågade verkar också vara bekymrade över – vad de uppfattar som – en ökning av KKN (indonesisk term för korruption, maskopi och nepotism) i landet. Detta fenomen beskrivs inte vidare, och jag undrar hur det verkligen ser ut. Är det verkligen en ökning av KKN eller är det endast det som vi på svenska kallar politikerförakt?

### Metoder

De 13 konsultationer som rapporten bygger på genomfördes nästan samtidigt i november månad förra året. Det var bl.a. kyrkliga grupper, studenter eller lokala ledare som ingick i grupperna, som hade 6-12 deltagare var mellan 15-60 år. Rapporten redovisar visserligen antalet kvinnliga deltagare per möte (som låg mellan 0 – 75 %), och sammanlagt var 32 %, men ingen förklaring ges, varken till det låga antalet kvinnor, eller till hur/om man ansträngt sig särskilt för att få med kvinnor i studien.

Jag saknar också ett genomgående genusperspektiv i

rapporten. I princip är alla lokala ledare män, men det finns kvinnliga sådana också, och det hade varit intressant att jämföra resultaten dem emellan. Och självklart också vad kvinnorna (och för all del, även männen) om ledarna alltid varandes män.

En annan stor brist med undersökningen ligger på ett mer subtilt plan. Som jag redovisat tidigare väljs inte bychefen eller sub-bychefen i val såsom vi tänker på när vi talar om val. Det är lite så och så med förfarandet, och mycket går enligt traditionen. Alltså, även om det sägs att ledarna på dessa nivåer väljs, så *gör de inte det i realiteten*. Detta borde man tagit hänsyn till i rapporten.

Ikke desto mindre är resultaten från konsultationerna mycket intressanta, fast inte särskilt överraskande. Nedan följer ett urval:

### Slutsatser från konsultationerna

- östtimoreserna stödjer direktvalda lokala regeringar;
- allmänhetens kontakter med den lokala regeringen bör ske via byhövdingarna;
- det verkar som om byhövdingarna är överösta med arbete, och de möter stora förväntningar från folket som de inte alltid kan uppfylla;
- trots att de själva inte använder ordet verkar det som om östtimoreserna förespråkar en omfattande decentralisering av makten;
- många samhällen saknar bra tillgång till information om vad regeringen gör;
- östtimoreserna är rätt missnöjda med den offentliga servicen i landet;
- östtimoreserna är oroade för bristen på jobb, att utbildning är så dyrt, att den offentliga servicen är dålig och dessutom har de en föreställning om KKN (korruption, maskopi och nepotism) är på snabb frammarsch.

Rapporten är, trots sina brister, i synnerhet ur en genusaspekt, en mycket viktig rapport. Den röst som folket ger uttryck för här sammanfaller till stora delar med presidentens politik. Jag hoppas bara att de internationella organisationerna som Östtimor är så beroende av också accepterar och respekterar Östtimors vilja, till exempel när det gäller direkta val av lokala regeringar.

Rapporten i sin helhet kan laddas hem (pdf-dokument) från: [www.ndi.org](http://www.ndi.org) (klicka dig fram till East Timor, så ligger den där på förstasidan.)

Ulf B Andersson & Johanna Leander

Västpapua

## Wiranto - efterlyses av Interpol

**Indonesiens tidigare överbefälhavare, general Wiranto, får nog hålla sig i hemlandet i fortsättningen. Tillsammans med fem andra officerare och Östtimors tidigare guvernör Abilio Osorio Soares är han misstänkt för övergreppen i Östtimor sommaren 1999 då omkring 1 000 personer beräknas ha dödats när den proindonesiska milisen fick härja fritt efter att en majoritet hade röstat för självständighet vid den FN-organiserade omröstningen.**



Den rättsliga uppgörelsen med alla övergrepp under nästan ett kvarts sekel av ockupation i Östtimor har gått långsamt. Indonesien har gått med på att låta en speciell tribunal för mänskliga rättigheter väcka åtal för brott under ockupationen. Det indonesiska rättssystemet tillhör de mest korrupta i världen och många har undrat om rättegångarna i Jakarta är ett spel för gallerierna eller ett tecken på verklig reformvilja efter Suhartodiktaturens fall?

### Åtal för "brott mot mänskligheten"

Den 25 februari meddelade FN-åklagarna vid "Serious Crimes Unit" i Östtimors huvudstad Dili att de vill åtala Wiranto för "brott mot mänskligheten", vilket kan ge 25 års fängelse om han fälls. Enligt FN var morderna, deportationerna och förföljelsen i dessa brott del av en systematisk attack mot Östtimors civila befolkning. Enligt Sydney Morning Herald finns det 1 500 vittnesmål som styrker Wirantos skuld. FN-åklagarna väntades i slutet av februari vända sig till Interpol med en efterlysning på Wiranto. I den indonesiska huvudstaden Jakarta tog man dock lugnt på beskedet i Dili.

- Vi kommer att ignorera åtalen, sade den indonesiske utrikesministern Hassan Wirayuda till nyhetsbyrån AP. Vem har gett FN mandat att åtala indonesier?

På justitiedepartementet i Jakarta konstaterade en talesman att Indonesien ändå inte har något utlämningsavtal med Östtimor. Wiranto själv hade den 14 februari vittnat i en annan rättegång i Jakarta och förklarat att han bara hade försökt hindra ett inbördeskrig i Östtimor.

### En internationellt efterlyst president

Men FN-åklagaren Stuart Alford i Dili ansåg att det nu var det internationella samfundets sak att se till att utöva påtryckningar på Indonesien. General Wiranto har tänkt ställa upp i presidentvalet 2004 och det skulle onekligen bli intressant att se vad som skulle hända om han blir vald: En internationellt efterlyst president.

### Den rättsliga processen en skam

I rättegångarna mot de ansvariga för 1999 års våldsamheter har bara den östtimoresiske tidigare guvernören Abilio Soares, som fick tre års fängelse, två officerare och mililedaren Eurico Guterres hittills dömts. Guterres dömdes till tio års fängelse i november förra året för att han lett en attack mot självständighetsanhängare våren 1999 då tolv personer dödades. Han uttryckte stor förvåning över domen och hävdade att han bara var "en patriotisk indonesier" som försvarade sitt land. Tio medlemmar i de indonesiska säkerhetsstyrkorna har frikänts vilket enligt många radikalt minskar trovärdigheten för indonesiska löften om rättslig uppgörelse. MR-grupper har kallat den rättsliga processen en skam.

Ytterligare tre rättegångar mot högre officerare pågår dock denna vinter och det återstår att se vad domarna blir där. Den indonesiska regeringen skapade den speciella domstolen för att undvika att en internationell tribunal upprättades. Men man är också angelägen om att reparera relationerna till USA, påpekade The Economist den 28 augusti 2002. Denna brittiska veckotidning drev under det sena 1990-talet en ihärdig kampanj för Östtimors rätt till oberoende.

### Internationell tribunal ?

Amnesty International varnade i februari 2002 för att rättegångarna mot de ansvariga för våldet som utbröt i samband med folkomröstningen på Östtimor 1999 inte skulle kunna leva upp till internationell standard. Man välkomnade då att sju personer hade åtalats men menade samtidigt att det fanns en verklig risk för att rättegån-

garna varken skulle bli trovärdiga eller effektiva. Amnesty pekade då på att den indonesiska lagstiftningen är problematisk eftersom den tillåter att domare och åklagare tillsätts politiskt och även att regeringen kan fatta beslut om vilka fall som ska prövas. Amnesty uppmanade andra länder att agera för att rättvisa ska skipas för Östtimors folk.

### Rättegångar mer skada än nytta

FN:s säkerhetsråd gav Indonesien i uppdrag att ställa de ansvariga inför rätta och när detta inte genomförts blir frågan om FN har viljan och möjligheten att säkra rättvisa när det gäller internationella brott. De brott som begicks mot Östtimors befolkning kan ses som ett angrepp på FN självt, skrev Ian Martin i Washington Post. Han var generalsekreterarens särskilda representant vid folkomröstningen 1999. Den tillsatta ad hoc-domstolen för mänskliga rättigheter har varit begränsad och taktiken att bara åtala en del av de skyldiga är ett misstag. Rättegångarna har inte bara misslyckats med att skipa rättvisa, utan att de gjort mer skada än nytta, ansåg han.

- Att den indonesiska militären nu hävdar att det var FN:s civila polis som hade ansvaret för säkerheten kring folkomröstningen 1999 är löjväckande eftersom Indonesien ju insisterade på att ansvara för säkerheten under hela processen, menar Ian Martin.

Rekommendationen om en internationell tribunal ligger fortfarande på säkerhetsrådets bord.

Det är generellt riktigt att nationella åtal är förstahandsalternativet, skriver Martin, även om det aldrig var särskilt trovärdigt i det här fallet. Han tror att en internationell tribunal har störst möjlighet att frambringa starka bevis för var ansvaret ska sökas i den indonesiska militären. Alternativet med en internationell tribunal må framstå som politiskt otänkbart, men det gjorde självständighet för Östtimor också, framhåller Ian Martin. FN:s förra kommissarie för mänskliga rättigheter, Mary Robinson, talade vid ett besök på Östtimor i augusti 2002 om vikten att den östtimoresiska regeringen tar de första stegen mot att upprätta en internationell domstol för att åtala de ansvariga för våldet 1999. Robinson sade sig vara missnöjd med ad hoc-domstolen i Jakarta och hon var bekymrad över friandet av sex arméofficerare och polismän veckan innan.

### EU uttalar sig

Robinson avgick under hösten 2002, men hon efterträddes av brasilianaren Sergio Viera de Mello. Han hade varit chef för FN-administrationen i Östtimor innan landet blev självständigt i maj 2002 och kan väntas ha ett

speciellt intresse för det rättsliga efterspelet efter ockupationen. Även EU har uttalat sig kritiskt till Jakartas ad hoc-domstol. Danmark, som hade ordförandeskapet hösten 2002, kritiserade i skarpa ordalag de frikännande domarna i augusti. EU pekade i sitt uttalande på att viktig bevisning inte redovisats i domstolen och att vittnen inte hörts. Bara om gärningsmännen ställs till svars för de grava kränkningarna av mänskliga rättigheter kan tilltron till rättssystemet säkras, sade EU.

### Washington bär ett särskilt ansvar

Andra går ännu längre i sin kritik. Aderito de Jesus Soares bildade East Timor National Jurists Association och sitter i den konstituerande församlingen. Han sade till Pacific News Service 29/8 2002 att Indonesiens närvaro i Östtimor bröt mot FN-resolutioner och internationell rätt. Vid våldsbrottet 1999 bröt Jakarta sitt löfte om att garantera säkerheten under folkomröstningen. Om man nu dessutom misslyckas med att fälla de ansvariga för detta våld och våldet de senaste 23 åren vore detta ett hårt slag mot internationell fred och säkerhet och även mot rättsliga mekanismer, ansåg han. Efter som USA bidragit med miljarder dollar till Indonesien under dessa år bär Washington ett särskilt ansvar för att ge östtimoreser rättvisa menar Soares. Man måste ta initiativ i FN för att etablera en internationell domstol för Östtimor för att på ett trovärdigt sätt pröva dem som Indonesien tydligt visat att man inte kommer att ställa inför rätta. Dessutom bör den amerikanska kongressen motstå president Bushs vilja att återuppta samarbetet med den indonesiska militären i kampen mot terrorismen.

### Oenighet kring krav på internationell domstol

Fred och säkerhet i den indonesiska övärlden kan bara uppnås när den militära ledningen i Jakarta tvingas stå till svars för sin egen terrorism, ansåg han. Efter terroristattentatet på Bali hösten 2002 har USA och Indonesien ytterligare närmat sig varandra och frågan om Östtimor riskerar att hamna i bakvattnet. Efter svagheten i rättegångarna i Jakarta har många MR-grupper krävt att FN omprövar sitt beslut om att inte skapa en internationell krigsförbrytartribunal för Östtimor. UNTAET på sin tid var tveksam till att pressa Indonesien eftersom man ville skapa goda relationer mellan länderna. President Xanana Gusmão har dock sagt att en internationell tribunal inte är en prioritet för det östtimoresiska ledarskapet medan premiärminister Mari Alkatiri har sagt att hans regering ska diskutera möjligheten till en lösning genom en internationell domstol.

Ann Larsson...

Östtimor

## Upplopp i Dili 4 december

**Den 3 och 4 december förra året ägde ett våldsamt upplopp runt i Östtimors huvudstad Dili, som resulterade i två döda, 26 skadade och flera mordbränder, bland annat av regeringsbyggnader, privata hem och "Hello Mister"-supermarknaden i city.**

Du kanske såg bilder på TV från Östtimor i början av december? Studentdemonstrationer som urartade, döds-skjutningar från FN-polis och byggnader som satts i brand. Det var en mycket ledsam nyhet för oss alla engagerade, och vi hoppades och önskade att detta bara skulle vara en engångsföreteelse och inte en ny trend som inleder Östtimors tid som självständig nation.

### Godtycklig arrestering

Oroligheterna den fjärde december har sina rötter i det som hände dagen innan. Vid en högstadieskola i centrum hade studenterna reagerat över vad de tyckte var, en godtycklig arrestering av en klasskamrat. Polisen och studenterna drabbade samman vid skolan, men inga större incidenter rapporterades. Dagen efter, den fjärde, gav sig en lärare tillsammans med några studenter av till parlamentsbyggnaden, för att där diskutera situationen med berörda politiker. Det var här och nu situationen förändrades. Många studenter hade väntat utanför parlamentsbyggnaden, och nu när de möttes upp började stämningen eskalera och de första stenarna kastades.

### Dödad av poliskula ?

Det var här en student dödades av, vad man tror, en av polisens kulor. Detta triggade massan ytterligare och nu gick de till direkt attack på poliserna. Folkmassan, som vid det här laget bestod av fler än bara studenter, började skandera "Ut - Mari Alkatiri!" (premiärminister) "Paul - avgå!" (polischef) och "Rogerio - stanna!" (inrikesminister). Den uppretade folkmassan drog vidare till Hello Mister och till Mari Alkatiris privata hus. Båda fastigheterna stacks kort därefter i brand.

Detta var ingen spontan, oorganiserad demonstration utan politiska motiv. Tvärtom - flera källor vittnar om att våldet var välorganiserat och systematiskt, ett påstående som stöds av vad demonstranterna skanderade. Det är en bekymmersam situation i Östtimor idag, särskilt för ungdomarna. Arbetslösheten ligger på ca 90 % och det kanske räcker som skäl. Jag tror också att ungdomar-

na känner sig utanför och att de känner att de inte har någon möjlighet att påverka sin framtid. Hela den politiska världen kan tyckas ointränglig för dem, eftersom där är portugisiska det officiella språket, något som i princip ingen under 25 talar, och bara ca 10 % av befolkningen över 25. Detta sammantaget med att de flesta politiker har gemensamma rötter i 1975 års avstamp gör ju att ungdomarna känner sig utanför.

Givetvis ursäktar inte detta vad som hände, men det kan vara en rätt så relevant förklaring. Ungdomarna måste ges inflytande och vettig sysselsättning, annars riskerar man upplopp. Och det har vi inte råd med i Östtimor idag.



Förstörda byggnader i Dili

## Du kan prenumerera på Merdeka & ÖsttimorInformation!

Då är Du säker på att få tidningen ett helt år. Betala 100 kronor till postgirokonto 419 12 84-5 och ange prenumeration som meddelande.

### Kom med som medlem!

I Föreningen för ett Fritt Papua eller Östtimorkommittén, skicka in medlemsavgiften 200 kronor till postgirokonto 419 12 84-1 (FFP) respektive 1 81 92-5 (ÖTK) och ange medlemsavgift som meddelande.

Tidningen ingår i medlemskapet.

**Ju fler vi blir desto mer hörs vår röst.**



Ann Larsson...

Östtimor

## Pengar till barnhemmet

Strax efter jul skickade Östtimorkommittén över 30 000 kronor (motsvarande ca 3 300 dollar) till systrarna på barnhemmet i Becora. Pengarna kommer från Östtimorkommitténs medlemmar och andra generösa givare.

I skrivande stund har vi inga nyheter från barnhemmet, annat än att de tagit emot pengarna. Vi väntar på ett brev från dem med kort på barnen och beskrivning av hur läget är just nu.

### Slösa lite!

Vi är mycket tydliga med hur vi vill att pengarna skall användas: vi har faktiskt uppmanat dem att slösa lite grann, särskilt kring jul! Systrarna är nämligen väldigt måna om att hålla hårt i börsen och endast spendera pengar på det nya huset. Kommer ni ihåg förra julen, när vi skickade 6 000 kr? Då följde pengarna med de strängaste order om att allt inte skulle gå till huset, utan också spenderas på lite god mat, julklappar till barnen och kanske också någon utflykt! Det uppskattades, vill jag lova, och jag tror att systrarna hörsammat våra önskemål även denna gång.

### Hälsningar till barnhemmet

Nu väntar vi på nyheter från barnen på andra sidan jordklotet, och jag lovar skriva i nästa nummer om hur läget är. Har ni själva frågor och undringar eller rentav en hälsning till barnhemmet, så vidarebefordrar jag det gärna. E-posta mig: [ann\\_larsson74@hotmail.com](mailto:ann_larsson74@hotmail.com).



Fotot har inget samband med vårt barnhem i Becora

---

Ann Larsson...

Östtimor

## Om Östtimors ekonomi

**Den 8 november 2002 hölls ett seminarium arrangerat av ett antal frivilligorganisationer (NGO) om Östtimors samarbete med de internationella finansinstitutionerna Världsbanken (WB), den Asiatiska Utvecklingsbanken (ADB) och Internationella Valutafonden (IMF).**

### Östtimor transitland för amerikadollarn

De flesta representanterna för NGO:s uttryckte stark kritik mot Världsbanken, den Asiatiska Utvecklingsbanken och Internationella Valutafonden och dessa institutioners agerande. Så till exempel om valet av USA:s dollar som officiell valuta: "Verkligheten visar att Östtimor bara har blivit en transitpunkt för US-dollar, då dollarn



tycks gå till Australien och Singapore eftersom dessa länder dominerar restaurang- och snabbköpsmarknaderna i Östtimor på samma sätt som Indonesien dominerar marknaden för baslivsmedel." (Thomas Freitas, La'o Hamutuk)



Kaffeplanta

I rapporten från seminariet finns få fakta om Östtimors ekonomi, men så sägs att under de senaste två åren har 35 kraftverk uppförts genom samarbete mellan regeringen, den Asiatiska Utvecklingsbanken och Portugal.

Ur en artikel om kaffets roll för Östtimors ekonomi i Far Eastern Economic Review den 27 februari har vi plockat lite fakta.

### Östtimors kaffe unik sort

Östtimors kaffeproduktion är mycket liten. Den utgör bara 0,00006 % av världens. Jämför med Brasilien som producerar 35 % av världens kaffe. Östtimors kaffe är en

unik Arabica-sort som får höga betyg och därför betingar ett extra högt pris på marknaden för speciella kaffesorter. Även om Starbucks undviker publicitet, så köper de regelbundet ekologiskt Arabica-kaffe från Östtimor.

Kaffe är Östtimors främsta exportvara med ett årligt genomsnittligt exportvärde på 90 miljoner kronor. Omkring en fjärdedel av befolkningen, 200.000 människor, får huvuddelen av sin utkomst från kaffet. Men kaffeproduktionen är mycket känslig för klimatskillnader, så till exempel skördades 4.500 ton 1997 och 10.000 ton 2001.

Under de senaste åren har kaffepriset sjunkit dramatiskt delvis på grund av ökad produktion i bland annat Vietnam och det har lett till att lokala odlare i Östtimor har huggit ner kaffeträden för att sälja dem som bränsle.

Årsinkomsten i Östtimor är mindre än 500 USD.

Sue Davén

Östtimor

## Caritasbesök i Östtimor

**Sue Davén från Sveriges missionsråd samt Christer Holmgren och Charles Camara, båda från Caritas Sverige, besökte Östtimor under perioden 8/11-15/11. Syftet med resan vara att utvärdera de projekt Caritas driver i Östtimor. Denna redogörelse för besöket är, om inte annat anges, baserad på Sue Davéns reserapport på engelska.**

### Allmänna fakta

Det finns i Östtimor en statlig TV-kanal, två dagstidningar med läsare mest i Dili och en veckotidning. Dessa tidningar bedöms av lokala NGO:s vara "ganska oberoende"! Det finns ett fåtal mottagare för satellit-TV men mottagarna är dyra. Telefonnätet är ej utbyggt, utan det finns bara mobiltelefoner sammanhängande med telebolaget Telstar i Australien, men de är också dyra. Marktransporterna domineras av fyrhjulsdrivna fordon. En del minibussar trafikerar huvudvägarna men dessa når ej bergsbyarna.

### Utbildningssektorn

Caritas Sverige prioriterar utbildningssektorn och samarbetar med den katolska lärarhögskolan, Salesiansystrarna och orden Commundade Edmund Rice. Katolska ord-



nar sköter nu ca. 16% av undervisningen i grundskolan och i högstadiet, t.ex. i de 174 katolska skolorna i stiftet Dili och Baucau. Det finns omkring 700 statliga skolor. Många av dessa förstördes efter folkomröstningen 1999. Det kommer att ta flera år att bygga upp dem igen.

De kvalificerade inhemska lärarna är få. Därför är det svårt att fylla tomrummet efter de indonesiska lärare som flydde.



Enligt de senaste siffrorna från 2000-2001 finns det 6.400 lärare. 2.091 av dem är högstadi- och gymnasie-lärare (årskurserna 7-12) i såväl katolska som statliga skolor. Många saknar formell lärarutbildning. De katolska skolorna drivs vanligtvis av en särskild präst- eller nunneorden,

medan finansiering och personal kommer från utlandet. Kvaliteten på utbildningen är här bättre och skolorna åtnjuter högre prestige. De katolska skolorna förstördes i allmänhet ej efter folkomröstningen.

### Språksituationen

Portugisiska och tetum är Östtimors två officiella språk. Detta har skapat stor förvirring. Portugisiska talas

mest av dem som är över 40 år eller bland de yngre som har studerat i Portugal. Många, som är yngre än 40 år, är utbildade i Indonesien men talar tetum, mambai eller något annat av de 30 inhemska språken. Indonesiska är ett impopulärt språk efter ockupationen 1975-1999. Portugisiska är inte heller populärt, utom bland eliten, eftersom språket representerar kolonialmakten. Regeringen fattade beslutet att göra portugisiska till officiellt språk. Detta anses leda till att de äldre politikerna behåller makten och att de yngre mera reformsinnade politikerna utestängs. Charles Camara menade dock att det efter bara ett enda besök i Östtimor var hans intryck "att portugisiskan inte sågs alltför mycket som ett kolonialmaktens språk. Många ville gärna lära sig portugisiska och ser hellre upp till den än indonesiskan. Problemet är att språkfrågan har påtvingats dem från deras egen regering utan att de fått vara med i beslutet, och att det har gått så snabbt att få har kunnat sätta sig in i frågan."

De flesta utbildade människor under 40 år föredrar engelska efter sina modersmål, eftersom det ger tillgång till Internet och utbildning utomlands. Det råder missnöje inom lärarkåren med den nuvarande språksituationen och utformningen av en ny läroplan.

### Samarbetspartners

Den katolska lärarhögskolan i Baucau upprättades år 2000 av orden Maristbröderna från Australien. Denna orden har i 200 år arbetat med att befrämja utbildning världen över. Fyra Maristbröder upprättade denna skola i syfte att höja kompetensen inom lärarkåren och att inrätta en treårig kurs för grundskolelärare (årskurserna 1-6), som skall ge filosofie kandidatexamen. Kursen planerades att ta sin början i oktober 2002, men genom att det inte blev klart med läromedel och lärare har starten uppskjutits ett år. Ett lärarcentrum har upprättats i Baucau. Målet är att sådana centra skall finnas i Östtimors alla 13 distrikt.

### Läraryr

Caritas Sverige sökte finansiering för åren 2002-2004 för vidareutbildning av lärare i fysik, engelska, ledarskap, matematik och portugisiska. Sexdagarskurserna i fysik i Dili, vilka är baserade på en lärobok utarbetad av en volontär från USA, framskrider väl. Till följd av den svåra bristen på inhemska lärare, rekryteras kvalificerade volontärer från bl.a. Australien. Bristen på kvalificerade inhemska lärare beror dels på att indoneserna under ockupationen utestängde östtimoreser från högre utbildning och därmed också från nyckelpositioner i samhället, dels på att flera utbildade människor flyttat till Australien och Portugal (en del också till Indonesien, enligt Charles). Vissa volontärer stannar bara i tre månader, andra i

två år, men i båda fallen är det viktigt att deras kunskaper överförs till östtimoreserna.

Målet med detta projekt är att förlänga skolundervisningen i Laclubar (i bergen omkring 50 kilometer från Baucau) från årskurs 9 till årskurs 12. Fler studenter skulle ju då kunna studera på gymnasienivå i stället för att behöva lämna området. Projektet bygger på lokalbefolkningens aktiva deltagande som en positiv motvikt till den katolska kyrkans inflytande. Mycket planeringsarbete gjordes under 2002 men församlingsprästen med ansvar för kyrko- och utbildningsfrågor blev omplacerad. Den nye prästen är mindre positiv till projektet. Tviste-frågan är huruvida en kvalificerad rektor skall utnämnas för att leda skolan i stället för att låta prästen bli rektor. Maristbröderna menar att prästen skulle kunna spela en rådgivande och uppmuntrande roll som styrelseledamot.

### Förstärker samhörigheten

Avsikten är att Maristbröderna skall leva i området medan skolundervisningen förlängs.

Deras uppgifter är att övervaka arbetet, att införa mer demokratiska sätt att leda skolan och att förbättra undervisningsmetoderna. I området bor en del människor som har återvänt efter att ha blivit tvångsflyttade under ockupationen. Det finns också ex-soldater. Charles uppgav att "en ansevärd procent av dessa ex-soldater som återvänder till hembyn var i maskopi eller öppet samarbetade med den indonesiska militären." Sammantaget skapar detta en del spänningar. Enligt Maristbröderna skulle skolprojektet kunna förstärka samhörighetskänslan i Laclubar. Förhoppningsvis skall projektet inledas i januari 2003 och pågå till år 2005. Annars finns en plan på att flytta projektet till ett annat område.

### Yrkesskola för flickor

Sju systrar och två utländska volontärer arbetar i den yrkesskola för flickor som Salesianssystrarna driver i Fui-loro. Där studerar 109 flickor i åldrarna 17-25 år. De genomgår tio månaders utbildning i sömnad, maskinskrivning och datakunskap. Kvinnor från lokala byar kommer till skolan under helgerna för att lära sig sömnad. Flickorna besöker byarna för att undervisa religionskunskap och för att leka med barnen. Vissa flickor söker sig efter avslutad utbildning till Dili för att söka arbete. En grundligare analys av arbetsmarknaden för unga flickor där behöver dock göras. Undervisningen i sömnad och datakunskap fungerar väl, men studier relaterade till personlig utveckling och genusfrågor i Östtimors kultur kan behöva utvecklas mera. Enligt Charles pågår "diskussioner mellan Caritas, Salesianssystrarna och kvinnorna att starta självhjälpgrupper och ha mikrokrediter för att starta små inkomstskapande projekt."

### **Commundade Edmund Rice**

Orden driver ett projekt i bergsryggen Rilacoe, ca. två timmar från Dili med bil. Projektet omfattar fem samhällen, vilka tar del i uppbyggnaden av skolor och alfabetiseringsprogram för vuxna människor. Två utländska systrar undervisar lärare för alfabetiseringsprogrammet men också engelska för barnen. En utländsk broder driver en medicinsk klinik. Skolbyggnaderna är mycket enkla med bambuväggar och plåttak. Få hjälpmedel finns. Lokala lärare tjänar bara 100 USA-dollar per månad. Lärarna lämnar skolan varje vecka för att delta i undervisning i portugisiska, som nu är obligatorisk för alla barn. Detta är ett uppmuntrande projekt, i vilket de lokala samhällena tagit initiativet till aktiviteterna och driver dem med CER som befrämjare.

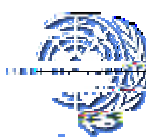
### **Möte med Sieneke Martin, Caritas Australien**

Det finns nu omkring 200 lokala och cirka 50 internationella NGO:s, men vissa av dem lämnar nu Östtimor. Alla dessa är registrerade vid NGO Forum

som bildades år 1998 men omorganiserades i samband med tumultet efter 1999 års folkomröstning. NGO Forum håller koordinationsmöten varje månad och verkar för goda relationer mellan NGO:s och regeringen. Det finns ännu ingen lagstiftning för NGO:s.

Antalet FN-anställda i Östtimor har nu minskat. Världsbanken är Östtimors huvudsakliga biståndsgivare. Biståndet organiseras genom de donationsmöten som äger rum var sjätte månad. Mycket lite stöd går till utbildningsdepartementet, varför Caritas Sverige vill stödja utbildningssektorn.

### **Tacksamma mot FN**



Östtimoreserna är i allmänhet tacksamma för det stöd FN-styrkorna gav mot indonesisk aggression. FN har absorberat de flesta välutbildade östtimoreser och betalat dem höga löner, vilket gjort det svårt för lokala NGO:s att rekrytera kvalificerad personal. Avslutningsvis var besöket mycket lärorikt och gav en god bild av utvecklingsbehoven i Östtimor.

*Översättning och sammanfattning: Gabriel Jonsson*

---

#### **Nyheter från Östtimor - Notiser från pressen**

## **Sverige bidrar till veterankommissionen**

### **Notiser 2003 - 19 februari**

Dili. Sveriges Östtimorambassadör Harald Sandberg tillkännagav idag att Sverige kommer att ge 1 miljon svenska kronor (omkring 110.000 USD) till presidentens kommission för att lösa tidigare kämpars och FALINTIL-veteraners problem och behov. Tillkännagivandet gjordes efter ambassadörens möte med president Xanana Gusmão i morse. "Jag är mycket glad över att Sverige har kunnat svara på regeringens vädjan och detta bidrag är en del av ett löpande biståndsprogram" sade Sandberg vid en presskonferens i UNMISSET:s högkvarter i Dili i eftermiddags.

### **Totalt 5 miljoner kronor**

Sverige kommer att bidra med totalt omkring 5 miljoner dollar i bistånd till Östtimor 2003 utöver de sex svenska poliser som tjänstgör i UNPOL och humanitärt bistånd. Pengarna kommer genom UNDP att finansiera en del av "200 utvecklingstjänster" och grundskoleutbildning genom UNICEF. Andra svenska program omfattar stöd till CAVR (Commission for Reception, Truth and Reconciliation - Kommission för mottagande, sanning och försoning), stöd till försoningsdialogen genom Uppsala universitet och parlamentariskt samarbete.

### **Icke öronmärkta bidrag**

En del av biståndet har inte fördelats än och ambassadören sade att detta kommer att ske i samarbete med regeringen efter samråd med FN-organen i Östtimor. Sandberg betonade att pengarna inte är öronmärkta eftersom öronmärkta bidrag ibland kan avspegla givarländernas politik snarare än behoven hos det land som får biståndet. "Sverige kommer att fortsätta med denna linje av icke öronmärkta bidrag", sade Sandberg, "eftersom vi tror att det är av yttersta vikt att prioriteringen görs av dem som ska göra den, det vill säga Östtimors regering i samråd med FN-familjen."

FN:s generalsekreterares särskilde representants biträde (DSRSG) i Östtimor, Sukehiro Hasegawa, tackade ambassadören för Sveriges generösa bidrag. DSRSG tillade att bidragsnivån till presidentens veterankommission varit hög även från andra bidragsgivare. Världsbanken bidrar med USD 370.000, medan UNDP och Norge vardera bidragit med USD 100.000. USA, Storbritannien och Irland bidrar också.

*Källa: UNMISSET Press realise*

Ann Larsson och Johanna Leander

Östtimor

## Östtimors nya ockupationsmakt

**Hon är 16 år och därför kan hon inte registreras som vuxen i FN:s folkbokföringsprogram. Men hon har redan en dotter och väntar sitt andra barn, och detta kategoriserar henne som "vuxen utan rösträtt".**

Hon har tjocka kinder och händer, har liksom barna-



hullet kvar. Men hon är gift, är byhövdingens tredje hustru och hon är fullständigt blåslagen. Ingen tycks notera det. Det är som om det inte finns. Inte ens kvinnorna kring henne lägger märke till hennes blåtira eller lösa tänder.

Östtimor blev den 20 maj i år 2000-talets första självständiga stat. Landets nya grundlag är ett skolexempel på ett dokument som tar hänsyn till mänskliga rättigheter och jämlikhet. Konstitutionens paragraf 17 ger kvinnor och män samma rättigheter och skyldigheter politiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt. Frågan är hur ett av världens fattigaste länder ska kunna överbrygga klyftan mellan ord och handling.

### Grymt för kvinnorna

Den 25-åriga indonesiska ockupationen var grym och hård för kvinnorna. Valdtakterna, misshandeln och tvångsäktenskapen kom från fienden - indonesisk militär, men också från de egna. Våldet och förtrycket följer gamla invanda mönster och ifrågasätts av få, knappt ens av kvinnorna själva.

### Nya uppgifter för kyrkan

Under de mörka åren av ockupation var den katolska kyrkan det viktigaste forumet för motstånd och den enda institution som skyddade civilbefolkningen från våld. Kyrkan fick ett starkt fäste som idag varken utmanas eller ifrågasätts. Men sedan Östtimor blev fritt har kyrkan tagit sig an nya arbetsuppgifter. Den internationellt aktade fredsnobelpristagaren biskop Belo skickar ut brev som förbjuder användandet av preventivmedel. Sexualupplysning har blivit helt förbjuden, för att inte tala om abort. I det civiliserade och självständiga Östtimor håller kyrkan på att ta över rollen som ockupationsmakt.

### Framtiden

Är läget då helt hopplöst? Nej, men Östtimors kvinnor har svårt att göra sina egna röster hörda, och kampen mot kvinnoförtryck prioriteras inte. Östtimor är självständigt. Den 25-åriga kampen har äntligen burit frukt. Men läget för hälften av befolkningen är fortfarande kritiskt. Östtimors kvinnor lever fortfarande under ockupation.

Artikeln publicerades först i Bang nr 2-3 2002

Jill Jolliffe, Dili

Östtimor

## Tortyrfängelse nu fredscentrum



**President Xanana Gusmão, som är den mest berömde före detta fången i Östtimor, invigde i går en tidigare tortyrkammare som försoningscentrum i förhoppning att tortyr aldrig mer skulle förekomma i landet.**

Han sade: "Jag hoppas att denna byggnad, som så länge har genomdränkts av tragedier, kan bli ett levande centrum för att dokumentera Östtimors historia... så att unga människor kan lära sig om det förgångna och... åtaga sig att skydda mänskliga rättigheter för all framtid" och klippte sedan bandet till det renoverade Balidefängelset. Tusentals människor torterades där under den 24 år långa indonesiska ockupationen.

Ceremonin, som Östtimors mottagnings-, sannings- och försoningskommission stod bakom, inledde två dagar med offentliga förhör av före detta fångar. Förhören omfattar perioden från Portugals tillkännagivande av Östtimors avkolonisering i april 1974 till Indonesiens reträtt 1999. De inkluderar vittnesmål från en man som blev torterad av Fretilins gerillasoldater år 1977, då Östtimors nu styrande parti misshandlade och avrättade dissidenter.

FN-representanten Kamalesh Sharma sade till de före detta fångarna: "Jag vill visa min vördnad för Er... Ni står upp för Era många döda kollegor." Det är första gången sedan 1999 då före detta fångar har talat ut offentligt. Av de 13 personer som avlägger vittnesmål har flera torterats av den indonesiska armén i Balidefängelset.



Kamalesh Sharma

### Tortyr

Det yngsta vittnet, Maria Pereira, kom dit år 1976 vid fem års ålder tillsammans med sin moder. Under fyra år

såg hon att modern blev svårt torterad och blev sedan själv torterad. Under renoveringsarbetet planterade hon en särskild trädgård i fängelsegården.

Bernardo Vilanova, som fängslades i juni 1980 för delaktighet i ett uppror i Dili, var den förste fången som vittnade. Han hölls först fängslad i en indonesisk kasern. "De sade att jag undanhöll information om kyrkans inblandning" vittnade han rörd. "Jag vägrade att avslöja något. Därför började de att utdela elchocker och bränna mig med cigaretter."

Kommissionen inledde sitt arbete förra året. Dess "sanningssökande" avdelning har hittills samlat ihop vittnesmål om övergrepp mot mänskliga rättigheter från 2500 personer. Kommissionen har ingen befogenhet att åtala förövare.

Det gamla portugisiska fängelset renoverades av firman Pitt & Sherry från Tasmanien med hjälp av en miljon USA-dollar från Japan. En tidigare fånge var chockad när han såg att bara en del av grafittin i hans gamla cell var kvar. "Det gör mig arg" sade han. "Den var en del av mitt liv."

Översättning från The Age, 18/2 2003: Gabriel Jonsson

---

## Nyheter från Östtimor - Notiser från pressen

# Biskop Belo trappar ner i Östtimor

### Notiser 2002—26 November

Östtimors andlige ledare, biskop Carlos Belo, har av sagt sig sitt uppdrag som romersk-katolsk biskop med hänvisning till sin dåliga hälsa. (se även artikel sid 16)

Regeringens talesman Agio Pereira gav inga detaljer om hälsoproblemen men säger att biskopen antydde att han är trött och har bett Vatikanen att godta hans beslut.

"Han har haft detta uppdrag i nästan 20 år och under en ytterst omvälvande tid. Men om han säger att han är trött, så har han redan gett sitt land så mycket", säger Pereira.

Biskop Belo har förvärvat ett rykte som en frispråkig och ofta hetlevrad människa. 1996 delade han det eftertraktade Nobelpriset för bidrag till freden med den landsflyktige motståndsledaren José Ramos-Horta för sitt arbete för en fredlig upplösning av territoriets ockupation genom Indonesien.

Tusentals östtimoreser sökte skydd i Belos biskopsresidens i huvudstaden Dili, som senare förstördes, under de

våldsvågor pro-indonesiska miliser skapade efter att ett överväldigande flertal i augusti 1999 röstat för ett slut på 24 års indonesiskt styre.

Källa: ABC Radio Australia News



### Notiser 2002—27 November

- Guterres dömd till 10 års fängelse

Den indonesiska specialdomstolen dömde idag den forne milisledaren Eurico Guterres till 10 års fängelse. Guterres ledde ett anfall mot en självständighetsledares hem vid vilket 12 personer dödades.

Guterres kommer inte att börja avtjäna sitt straff förrän ett troligt överklagande har avslagits.

Källa: BBC

Tommy Pollak

Östtimor

## Sju döda i Atsabe, Östtimor

Den lilla byn Tiarlelo ligger bara några få kilometer från Atsabe, som är 25 kilometer från gränsen till Västtimor, men den dåliga djungelvägen som leder till den förstärker dess isolering.

När välbeväpnade, maskerade angripare slog till mot Tiarlelo i skymningen den 4 januari, så var det tillräckligt nära för att gevärselden skulle höras i staden, men tillräckligt långt bort för att vara avskuret från hjälp.

När polisen anlände i gryningen, fann den en död och tre sårade varav två barn. I en samtidig attack mot Laubuno, 14 kilometer därifrån, dödades två och sårades flera. Sedan dess har ytterligare fyra kroppar hittats så att det totala antalet döda är sju.

Användningen av automatvapen och fyndet av patronhylsor från indonesiska SKS-gevär gav upphov till farhågor för att anfallen innebär ett milisintrång från Västtimor.

Arresteringen av åtta beväpnade män flera dagar senare i Liquica-regionen bekräftade dessa farhågor. I en domstol i Dili avgavs vittnesmål om att sju beväpnade grupper gått över gränsen för att döda tidigare motståndsledare på order av soldater ur den indonesiska armén (TNI).

### Horta kontaktar Indonesien

Östtimors utrikesminister, José Ramos-Horta, sade att han var övertygad om att det inte finns någon indonesisk regeringsstrategi att destabilisera Östtimor. Det kan vara indonesiska element inblandade, men gangsterelement, sade Ramos-Horta.



"Med Indonesiens alla problem, så finns inte Östtimor på dess radarskärm för tillfället", sade han. "Jag funderar över hur vi ska få högre tjänstemäns i Jakarta uppmärksamhet så att de underrättar [President] Megawati [Soekarnoputri]."

Med denna avsikt kallade han Kristio Wahyono, ledare för Indonesiens diplomatiska mission till sig. Ambassadören hade tidigare berättat för Herald att han hade rest till

Atambua, i Västtimor, för att rådgöra med TNI-befälhavaren överstelöjtnant Tjuk Agus och milisledaren Joao Tavares.

"Bägge sade att inga före detta milismän hade gått över gränsen och anfallit Atsabe", sade Wahyono. "Om någon gjorde det, så fanns det definitivt inga instruktioner från indonesisk militär."

### Gusmão kallar till krismöte

Efter anfallen ledde Östtimors president Xanana Gusmão, ett krismöte i Dili, efter vilket Förenta Nationernas administratör, Kamalesh Sharma, övertalades att vidta en ovanlig åtgärd.

Han undertecknade en överenskommelse som tillåter den nyutbildade Östtimors försvarsstyrka (ETDF) att starta en operation mot infiltreringen i området - utan att ställa styrkan under FN:s kommando och utan att ta hänsyn till en paragraf i den timoresiska konstitutionen som inte tillåter att använda ETDF internt.

En vecka senare genomskötte camouflagedrädda östtimoreser djungeln runt Atsabe efter infiltratörer.

I ett uttalande av Sharma på fredagen sade han att ETDF-soldater hade gripit omkring 66 människor identifierade som milismedlemmar av lokalbefolkningen.

Det verkliga förhållandet var dock annorlunda. De flesta av de arresterade var bybor som var medlemmar i Colimau 2000, en grupp med religiösa symboler som tidigare anklagats för beväpnade råder i bostäder för att pressa ut pengar.

Angivna av grannarna arresterades de utan beslut och överlämnades till polisen för transport till fängelse i Dili.

I Lemeia Kraik, känt som ett fäste för Colimau, arresterades 59 människor, även barn, till människorättsobservatörers misstycke. Av 31 Colimau-medlemmar som ställdes inför domstol i fredags, släpptes 28 i brist på bevis.

### Lägre officerare bär skulden

Historien om de som arresterades i Liquica-distriktet är mera oroande. Den visar att milisintrång från Indonesien förekom, men bekräftade Ramos-Hortas uppfattning att de som organiserade dem skulle kunna varit lägre officerare.

Miguel Freitas Metan, 45, är en av dem som dömdes

till 30 dagars fängelse för brott mot immigrations-, säkerhets- och vapenbrott.

Metan, född i Liquica, sade i Dilis fängelse att han hade bott i Hali-Ulun nära Atambua sedan 1999.

Han sade att den 17 december kallades han till ett möte med lägre officerare i TNI, huvudsakligen östtimoreser.

Han sade att sju milisenheter fått instruktioner att gå över gränsen till Östtimor för gerillaaktioner och att "grupper på väg till Atsabe, Letefoho och Baucau redan gett sig av".

Två TNI-soldater, Tome Diogo och Henrique Moreira, ledde mötet. Bägge är efterlysta av FN för brott mot

mänskligheten vid Liquica-massakern i April 1999. Deltog gjorde också en västtimoresisk officer vid namn Frans Taek, sade Metan.

Han berättade hur hans enhet gått över gränsen två dagar senare. "Det var enkelt. Vi gick över inte långt ifrån nattmarknaden i Mota Ain. Där var en australisk patrull, men vi gömde oss tills den hade passerat."

Under 14-dagarsmarschen till Liquica ångrade sig gruppen om åtta man, alla ursprungligen från Liquica, när de insåg att det självständiga Östtimor var fredligt och bestämde sig för att ge upp i stället för att fortsätta med sitt anfall. De gav upp i sin hemby 14 januari. Medlemmarna i de andra sex grupperna är fortfarande fria.

Källa: Sydney Morning Herald

---

Gabriel Jonsson

Östtimor

## Biskop Belo avgår av hälsoskäl

**Biskop Carlos Belo avgick den 26 november som överhuvud för Dilis stift efter 19 år på posten. Hans ledande roll i motståndet mot den indonesiska ockupationen hade enligt honom själv lett till högt blodtryck och gjort honom känslig för slaganfall.**

Innan Belo avgick, hade han under tre månader undergått medicinsk behandling i Portugal mot stress. Biskop Belos förklaring till avgången var "fysisk och psykisk utmattning, varför jag behöver en lång viloperiod." Paven accepterade hans beslut. Biskop Belo efterträddes omedelbart på sin post av biskop Basilio do Nascimento, biskop i Baucaus stift. Biskop do Nascimento

sade i en intervju i december att han skulle arbeta vidare på basis av biskop Belos arbete, men däremot inte initiera några nya program.

### Förvåning och misstro

Avgången väckte allmän förvåning och misstro i Dili och väntades skapa



problem i ett land som har många uppgifter att ta itu med. Prästerna i Dilis stift var bland de mest överraskade, eftersom de ej hade blivit konsulterade. Många representanter för kyrkan vägrade att uttala sig. Premiärminister Mari Alkatiri beklagade biskopens beslut och sade: "Vi hoppas att biskop Belo skall fortsätta att bidra till att konsolidera fred och stabilitet, med sina åsikter och sin kritik, eftersom Timor behöver honom framöver." Abel Guterres, som har utnämnts till Östtimors generalkonsul i Australien, underströk att biskop Belo är en unik och oersättlig person.

### Förbättrad position

Den amerikanske journalisten Arnold Kohen, författare till *From the Place of the Dead: the Epic Struggles of Bishop Belo of East Timor* (se Merdeka, nr. 10), menade att biskop Belo efter avgången bättre kan utnyttja sin status som Nobelpristagare, eftersom han blir fri från de dagliga göromålen i Dilis stift. Han kan så se till att "världssamfundet uppfyller sina åtaganden gentemot Östtimor." Biskop Belo skall enligt egen utsago efter fortsatt behandling i Portugal återvända till Östtimor och fortsätta arbeta för landet





Johanna Leander

Östtimor

## Östtimor nästa turistfälla?

**Ännu är Östtimor ett "autentiskt" och "oförstört" söderhavsparadis. Men hur länge till? Reseguideboksförfattarna är redan där!**

I DN:s kulturdel kunde vi den 17 september 2002 läsa om att reseguider som Lonely Planet och Rough Guides har blivit storindustri. Större delen av världen finns redan beskriven i guiderna och nu har turen kommit till Östtimor, världens yngsta nation.



- Östtimor just nu är som Kambodja var för tio år sedan. Det är fullt av FN-soldater och FN-jeepar överallt! berättar Tony Wheeler, Lonely Planets grundare, för DN:s reporter.

### Reseguiderna

När FN-soldater och krigskorrespondenter lämnar en plats kommer reseguideboksförfattarna för att dokumentera toaletthygien och restaurangpriser. Reseguidernas honnörssord "oförstörd" får kanske en lite tveksam betydelse i Östtimors fall. Men oförstört av turism kommer landet inte vara länge till, säger Tony Wheeler till DN. Efter äventyrsresenärerna kommer de stora horderna av turister, spår Wheeler.

Även om reseguiderna är guld värda för turistindustrin menar vissa att deras makt inte bara är av godo. Socialantropologer varnar för att guiderna formar människors världsuppfattning med en imperialistisk historieskrivning. Dessutom har de beskrivits som orsak till, snarare än effekt av, massturism. Kanske är det bara en tidsfråga innan de globala turistströmmarna tar vägen över Östtimor?

Gabriel Jonsson

Östtimor

## Att göra motstånd är att vinna

Östtimor fick på grund av kalla kriget ej frihet åtnjuta

I stället började indonesiska soldater att på folket skjuta

Folkmordet ledde till att en tredjedel av befolkningen dog men av motståndsvilja hade Östtimor mer än nog

Santa Cruz-demonstrationerna visade hur starka frihetskraven alltså var - ökat förtryck blev indonesernas svar

Nobels fredspris gav sedan motståndskampen en oredlig kick samtidigt som indoneserna en rejäl spark i



ändan fick Asienkrisen inleda i Indonesien ett nytt händelseförlopp som för Östtimor gav ökat hopp

Självständighetsanhängarna folkomröstningen vann men förlorens hämnd gjorde att glädjen snabbt försvann

Det är svårt att veta hur Östtimor kommer utvecklas framöver men helt klart är att man mest av allt lugn och ro behöver.

Mätte Östtimor utvecklas till ett mönsterland med vilket alla folk vill knyta vänskapsband.

(Titeln är från Xanana Gusmaos självbiografi)

Hendrik Amahorseja

## Laskar Jihad upplöser sig själv

Den 16 oktober 2002, fyra dagar efter det bestialiska terrordådet på turistön Bali som orsakade ungefär 200 oskyldiga människoliv, deklarerade de muslimska krigarna Laskar Jihad Sunnah Wal Jamaah att de upplöser sig själva.

I deklARATIONEN om deras upplösning kan man bl. a. läsa att de, i sin väg att genomföra den ädla jhaden, är medvetna om sin oförmåga att göra det på rätt sätt enligt religionslagarna. Steg för steg har de hamnat i olika situationer som inte kunnat undvikas eller som står utanför deras makt att parera.

Hur många medlemmar de hade på Moluckerna är det ingen som vet exakt. I snabb takt drar deras enheter nu sig därifrån. Många undrar hur var det möjligt att på så kort tid kunna samla så många medlemmar på ett ställe, för att sen blyxtåka tillbaka på en statlig passagerarbåt till Java, Madura och Sulawesi eller vart de nu skulle.

Trots deras reträtt, är situation ännu inte fredlig. Fortfarande händer det att kristna bussar som passerar vissa muslimska områden på ön Ambon blir beskjutna eller föremål för stenkastning. På landsbygden händer det ibland också att bönder som går för att kolla sina odlingar eller hämta ved i skogen blir beskjutna eller försvinner spårlost.

## Är Laskar Mujahedin en ersättare till Laskar Jihad?

Enligt indonesiska tidningar kom det en ny muslimsk grupp till Ambon i februari med namnet Laskar Mujahidin. Liksom tidigare med Laskar Jihad, säger nykomlingarna att de kommer för att arbeta med sociala frågor.

Trots att Moluckerna är stängt för utläningar, kom det ett antal pakistanier dit i början av januari. De tillhör Jamaah Tabliq i Pakistan. Enligt information från det lokala immigrationsverket sägs det att pakistanierna kommit med rekommendation från religionsdepartementet i Jakarta. Vad deras syfte är, är oklart. De bor och predikar på olika på förortsmoskéer. Deras ankomst har väckt en viss orolighet bland den kristna befolkningen på Ambon.

## Fri från anklagelser medan rivaler fick tre år i fängelse

Jafar Umar Talib, Laskar Jihads befälhavare, som bl. a. anklagades för att han har predikat mot presidenten och staten, frikändes från samtliga anklagelsepunkter av domstolen och sattes på fri fot.

### Front Kedaulatan Malukus

Samtidigt dömdes Front Kedaulatan Malukus (Moluckernas Suveränitetsfront) ordförande och generalsekreterare till vars tre års fängelsestraff.



Jafar Umar Talib, Laskar Jihads befälhavare



De anklagades för olagliga verksamheter mot staten. Båda de två är kristna. Domarna föll i mars i år.

### Kom med som medlem!

I Föreningen för ett Fritt Papua eller Östtimorkommittén, skicka in medlemsavgiften 200 kronor till postgirokonto 419 12 84-1 (FFP) respektive 1 81 92-5 (ÖTK) och ange medlemsavgift som meddelande.

Tidningen ingår i medlemskapet.

Hendrik Amahorseja

Acech

## Slut på konflikten i Aceh ?

**Den 9 december förra året undertecknade den indonesiska regeringen och GAM (Acechs frihetsrörelse) ett eldupphöravtal i Genève.**

Värd för ceremonin var Henri Dunant Center (HDC) som under lång tid har fungerat som huvudmedlare mellan de båda parterna i konflikten. HDCs roll är att bevaka eldupphör och detta är särskilt inskrivet i eldupphöravtalet.

Avtalet undertecknades av ambassadör S. Wiryono för den indonesiska regeringen och Dr Zaini Abdullah för GAM. Vid underteckningsceremonin deltog också ackrediterade utländska diplomater i Genève.

### Trakasserier och arresteringar pågår

Nu har det nästan gått fem månader sedan avtalet undertecknades. De utländska observatörerna, som bland annat består av militärer från Norge, Indien och Thailand, som skulle bevaka fredsprocessen, har kommit och placerats på sina respektive platser. Man har tagit fram tio särskilda platser för GAM-militärstyrkor att lämna ifrån sig vapen och det har de delvis gjort, men likväl tycks en fredlig lösning av konflikten fortfarande vara

långt borta.

Indonesien har inte dragit tillbaka sina soldater från konfliktområdena. Fortfarande pågår trakasserier och arresteringar på acehnesernas freds- och referendumsaktiviteter. En av de arresterade är Muhammad Nazar, ordförande i en organisation som arbetar för information och referendum i Aceh. Han hotas av fem år fängelsestraff för sin verksamhet.

### Indonesiska arméns ståndpunkt

Den 20 februari ordnades ett möte mellan arméns stabschef, general Ryamizard Ryacudu och pensionerade generaler på arméstaben i Jakarta. På dagordningen stod bland annat diskussioner om disintegration av Indonesien.

Före detta arméstabschefen general Hartono deklarerade på mötet att den indonesiska armén (TNI) aldrig skulle tolerera Papua och Aceh att frigöra sig från Indonesien. Vidare säger han att han skall försvara Republiken Indonesiens enhet intill sista blodsdroppen.

---

Gabriel Jonsson

Östtimor

## Indonesien efter Bali

Per Hintze från Svensk-indonesiska sällskapet höll föreläsningen "Indonesien efter Bali" på Läs och Res den 11 februari. Svensk-indonesiska sällskapet är en ideell och opolitisk förening som bl.a. ordnar föredrag och språkurser samt ger ut en medlemstidning.

### Besvärlig utveckling efter 1998

Per, som sedan 1984 har besökt Indonesien många gånger, sade att muslimska javaneser låg bakom bomberna som sprängdes på Bali den 12 oktober 2002. Bali skiljer sig ju från Java genom att det är dominerat av hinduer. Bali var också en lämplig plats att slå till på. Turismen

dit var omfattande och Kuta Beach, där bomberna exploderade, var reserverad för utländska turister.

### Skapade stress

Per underströk dock att den mera grundläggande förklaringen till terrordådet är att Indonesien sedan Suhartos fall år 1998 genomgår ekonomiska, politiska och strukturella förändringar med negativa effekter på befolkningen - bl.a. genom att skapa stress. Landet har aldrig varit en demokrati och har alltså svaga institutioner och ett outvecklat civilt samhälle. Med Suhartos maktövertagande 1965 blev Indonesien en militärdiktatur med makten centraliserad till Jakarta. Politisk debatt förbjöds medan den ekonomiska tillväxten under 1970- och

1980-talen var 7% årligen. Asienkrisens utbrott 1997 medförde emellertid en samtidig ekonomisk och politisk kollaps, som tvingade Suharto att avgå i maj 1998.

### Decentralisering - ökad korruption

När Abdurrahman Wahid blev president 1999 (Yusuf Habibie var president däremellan) inleddes en decentralisering av makten till provinserna. Dessa fick bestämma om t.ex. skattepolitik och investeringar. Per förklarade att denna politik åstadkom förvirring kring vem som styrde. Decentraliseringen av makten skapade också korruption på lokal nivå i det redan genomkorrumpade samhället. Till följd av den utbredda korruptionen litar

människor inte på domstolarna. Det har förekommit att man har tagit rättvisan i egna händer. Människor är oroliga både över sin egen ekonomiska situation och det osäkra politiska läget i Indonesien. Det är, menade Per, nödvändigt att komma till rätta med landets politiska kris för att lösa de ekonomiska problemen, men såväl president Megawati Sukarnoputris regering som oppositionspartierna saknar den politiska viljan därtill. De politiska partierna saknar program och vill bara ha makt (presidentval hölls 2004). Om USA skulle gå till krig mot Irak, kommer detta att provocera muslimer i Indonesien.

---

Thomas Petersson

Västpapua

## Papua blir tre provinser ?

**Den indonesiska regeringen försöker nu att splittra upp Papua i tre olika provinser. Det utvidgade självstyret som började genomföras i Papua den 1 januari 2002 är därmed hotat.**



I slutet av december offentliggjorde den indonesiska centralmakten i Jakarta ett presidentdecret som går ut på att Papua ska delas upp i tre olika provinser. Det officiella syftet är att påskynda den sociala och ekonomiska utvecklingen i området, men många ser helt andra bakomliggande orsaker.

### Varför tre provinser ?

Kritikerna menar att uppdelningen främst är ett försök att dämpa de nationella känslorna i Papua och skapa splittring bland papuanerna. Med tre provinser skulle fältet lämnas fritt för makt-hungriga individer och grupperingar, som ser sin chans när nya ämbeten och makt-positioner skapas.

Kritikerna menar att presidentdekretet bryter mot lagen om utvidgat självstyret i Papua, som klubbades igenom 2001. Enligt den lagen krävs det att det Papuanska folkets församling, MRP, godkänner varje försök att dela upp Papua i flera olika provinser.

MRP var tänkt att bli den högsta lagstiftande församlingen i det självstyrande Papua, men MRP hann inte ens

bildas innan presidentdekretet offentliggjordes.

I mitten av 2002 lämnades ett förslag till hur MRP skulle kunna utformas till regeringen i Jakarta, men något svar kom aldrig, och många ser det som ett uppenbart sabotage mot fullföljandet av det utvidgade självstyret. Det är heller ingen hemlighet att

Jakarta har varit motståndare till bildandet av MRP, eftersom församlingen har setts som en möjlig framtida bas för de papuaner som förespråkar självständighet.

### Demonstrationer att vänta

Många papuaner och andra är nu tveksamma till om det utvidgade självstyret i Papua har någon framtid. Många tror också att motsättningarna inom Papua och mellan Papua och centralmakten i Jakarta nu kommer att öka. Flera demonstrationer har redan hållits på olika platser i Papua.

Frågan är dock om den indonesiska regimen verkligen stärker sina chanser att behålla Papua inom den indonesiska statsbildningen genom att åter börja fatta beslut ovanför papuanernas huvuden.

- Det här (dekretet) kommer att stärka vår kamp för självständighet, säger en papuansk man i Jayapura, som den engelskspråkiga indonesiska dagstidningen Jakarta Post har intervjuat.

Thomas Petersson

Västpapua

## Pressen ökar på FN

**På västra Nya Guinea pågår en politisk konflikt vars rötter kan spåras till FN:s tvivelaktiga agerande i området under 1960-talet.**

Under senare år har den långvariga konflikten mellan ursprungsbefolkningen och den indonesiska regimen ändrat karaktär, men fortsätter än idag att skörda dödsoffer. Samtidigt ökar de internationella kraven på att FN måste ta sitt ansvar för de misstag som organisationen anses ha begått på 1960-talet.

Papua – västra delen av ön Nya Guinea – är Indonesiens till ytan största provins och enormt rikt på naturtillgångar. I flera årtionden förde papuanerna en isolerad och närmast okänd frihetskamp med primitiva vapen i Nya Guineas svärgenomträngliga djungler och bergsområden. Hur många västpapuaner som fallit offer för det indonesiska förtrycket är det ingen som vet, men antalet döda brukar uppskattas till tiotusentals.

President Suhartos fall i maj 1998 efter 32 år vid makten innebar att förutsättningarna för det politiska livet i Papua förändrades.

### Hopp om självständighet

Efter den indonesiske diktatorns fall och Östtimors frigörelse från Indonesien, har en våg av förhoppningar om självständighet svept över Papua. Det öppnare politiska klimatet nådde sin höjdpunkt vid en stor kongress i provinshuvudstaden Jayapura i månadskiftet maj-juni 2000. Vid kongressen slog Papuas rådgivande presidium, PDP, fast att Papua aldrig, på lagliga grunder, varit en del av Indonesien.

Den växande och allt djärvare papuanska nationalismen blev till slut för mycket för den indonesiska regimen, och under senare tid har det politiska klimatet åter hårdnat.

### Mordet på Theys Eluay

Den främsta symbolen för det hårdnande förtrycket är mordet på 64-åriga Theys Eluay, fram till sin död ordfö-

rande i PDP och papuanernas främste företrädare inom självständighetsrörelsen. Theys Eluay påträffades mördad söndagen den 11 november 2001, efter att kvällen innan ha ätit middag med indonesiska militärer i Jayapura.



Bild från begravningen av Theys Eluay

I samband med en stor minnesceremoni träffar jag Theys Eluays änka vid gravplatsen i Sentani, drygt tre mil utanför Jayapura. Yannieke Eluay tror inte på det indonesiska rättsväsendets förmåga att genomföra utredningen av mordet på hennes make.

- Det krävs en internationell undersökning. Inte bara för min egen, utan för hela det västpapuanska folkets skull, säger hon sammanbitet, strax efter att hon uttryckt sin sorg vid sin makes grav tillsammans med hundratals andra papuaner.

Sju militärer från den indonesiska arméns specialstyrka *Kopassus* misstänks för inblandning i mordet, och nyligen inleddes en rättegång i Surabaya på östra Java. Rättegången hålls vid en militärdomstol, och även utomstående bedömare är ytterst tveksamma till tribunalens vilja och förmåga att blottlägga de verkliga motiven bakom mordet.

### Namnbyte

Hårdare tag mot oppositionella har varit ett sätt för den indonesiska regimen att möta de uppflammande nationella känslorna. Ett annat och mildare sätt är den lag om utvidgat självstyre som klubbades igenom i det indonesiska parlamentet hösten 2001. Självstyret innebar bland annat att provinsen ändrade namn från Irian Jaya till Papua, och att en garanterad del av inkomsterna från naturtillgångarna ska tillfalla den lokala befolkningen.

Don Flassy har utpekats som tänkbar president i ett

framtida och självständigt Papua. Han har vid flera tillfällen efter Suhartos fall varit frihetsberövad på grund av sina politiska aktiviteter. 1998 satt han häktad i Jayapura i flera månader tillsammans med Theys Eluay. Under bönestunder i fängelset drog de papuanska fångarna i hemlighet upp riktlinjerna för det framtida politiska arbetet.

Idag är Theys Eluay död och Don Flassy känner sig ofta tvingad att omge sig med privata livvakter.

### Vill ha en lösning

Som ledamot i PDP varken välkomnar eller förkastar Don Flassy det utvidgade självstyret i Papua, men konstaterar att slutmålet för PDP är ett självständigt Västpapua. Liksom många andra västpapuaner ser han FN:s agerande på 1960-talet som avgörande för dagens politiska situation.

- Vi har inget behov av att klandra FN eller omvärlden, men vi vill ha en lösning på konflikten, säger Don Flassy då jag träffar honom på den västpapuanska ön Biak.

Den politiska process som på 1960-talet innebar att den forna kolonialmakten Nederländerna lämnade västra Nya Guinea styrdes av stormakternas politiska och ekonomiska intressen. Deras inställsamhet till den regionala stormakten Indonesien styrde utgången. Trots att FN var aktivt i området under större delen av 1960-talet hade papuanerna inte mycket att säga till om.

### FN ordnade folkomröstning

I maj 1963 tog Indonesien över förvaltningen av västra Nya Guinea från FN, som skött administrationen i området under en kortare övergångsperiod. Ett villkor för det indonesiska övertagande var att en folkomröstning skulle genomföras inom sex år. Tanken var att papuanerna själva skulle få bestämma om de ville bli en självständig nation eller införlivas med Indonesien.

### Ett val utan val

Den folkomröstning om områdets framtida politiska status som hölls 1969 övervakades av FN, och har kommit att kallas "valet utan val". Vid folkomröstningen handplockade de indonesiska myndigheterna 1 025 personer som fick representera hela befolkningen. Efter terror, hot och mutor röstade *samtliga* för att området skulle införlivas med Indonesien.

### FN´s svek

Trots de uppenbara demokratiska bristerna godkände FN:s generalförsamling "folkomröstningen", men frågan är inte utagerad. Sedan ett år tillbaka pågår en internationell kampanj för att få FN att se över sitt agerande i Papua under 1960-talet, och frågan har börjat tränga sig in i

allt tyngre politiska fora. De som påpekat det farsartade i "valet utan val" stöds numera också av historisk forskning, baserad på tidigare hemligstämplade dokument.

Samtidigt som medvetandet om Papua ökar internationellt fortsätter papuanerna att leva med konsekvenserna av kalla krigets politik. Särskilt illa beryttat för systematiska övergrepp mot de mänskliga rättigheterna är området kring gruvstaden Timika i södra Papua.

### En riktig guldgruva

Redan i april 1967 – två år före den utlovade folkomröstningen – skrev det amerikanska gruvbolaget *Freeport-McMoran Copper & Gold* ett kontrakt med den dåvarande indonesiska militärdiktaturen. Kontraktet gav det amerikanska bolaget rätt att bedriva gruvdrift i området de närmaste trettio åren. I början av 1990-talet förlängdes kontraktet med ytterligare trettio år efter att världens största enskilda guldfyndighet upptäckts i området.

Trots väldokumenterade rapporter om den indonesiska militärens grova övergrepp mot lokalbefolkningen (tortyr, mord, "försvinnanden", etc.), så var det först den 31 augusti 2002 som världens blickar på allvar började riktas mot det otillgängliga gruvområdet. Då sköts en indonesisk medborgare samt två Freeport-anställda lärare från USA ihjäl i ett bakhåll med automatvapen på en isolerad vägsträcka, ett tiotal personer skadades. Döds-skjutningarna är det första misstänkta politiska attentat i Papua som krävt utländska medborgares liv.

Två mördade medborgare från USA gör skillnad. Terrorattentatet har bevakats ingående av tongivande tidningar och nyhetsbyråer i Europa och USA. Även om händelsen senare kom att överskuggas av bombattentatet på Bali, så har den politiska situationen i Papua sällan eller aldrig fått så stor uppmärksamhet som under 2002.

### Befrielseörelsen OPM

Den indonesiska militären riktade omedelbart misstankarna mot den papuanska befrielseörelsen OPM (Organisasi Papua Merdeka - Rörelsen för ett Fritt Papua). En indonesisk polisutredning samt den amerikanska säkerhetspolisen FBI:s egna undersökningar i Papua pekar dock, även om motiven är oklara, mot ett och samma håll: den indonesiska militären är inblandad i terrorattacken.

Frågan är ytterst känslig eftersom USA och Indonesien är på väg att återuppta det militära samarbete som USA avbröt i samband med den indonesiska arméns inbland-



ning i blodbadet i Östtimor 1999. Att USA nu åter vill stärka de militära banden till Indonesien – världens folkrikaste muslimska land – hänger intimt samman med vikten av att ha landet på sin sida i "kriget mot terrorismen".

### USA intressen påverkar

Så länge den USA-stödda indonesiska militären i det fördolda skyddade amerikanska ekonomiska intressen i Papua höjde administrationen i Washington inte rösten. Att USA medverkat till att skapa en ohanterlig militärapparat som nu tycks mörda amerikanska medborgare är däremot en prekär situation som, inte minst, kräver sin förklaring inför hemmaopinionen.

Oavsett vad terrordådet får för konsekvenser är de politiska spänningarna i Papua ett av den indonesiska cen-

tralmaktens mest svårlösta problem – och samtidigt en värdeämätare på vilka prov den vacklande indonesiska demokratin klarar av.

Hur FN väljer att hantera frågan om västpapuanernas rätt till självbestämmande är förmodligen avgörande för Papuas politiska framtid – och samtidigt ett prov på världsorganisationens förmåga att ompröva egna insatser i det förgångna.

(artikeln är tidigare publicerad i Hufvudstadsbladet i Finland)

### Fakta: Papua

Indonesiens östligaste provins. Bytte nyligen namn från Irian Jaya till Papua. Yta: 421 981 km (något mindre än Sverige).

Utgör drygt tjugo procent av Indonesiens landyta.

Folkmängd: drygt 2 miljoner invånare.

Språk: Indonesiska samt drygt 250 lokala språk.

Det tidigare toppskiktet inom gerillarörelsen OPM (Rörelsen för ett Fritt Papua) lever sedan 1979 i exil i Sverige.

---

Thomas Petersson

Västpapua

## Sandvik inleder miljonaffär med Freeport

**SANDVIK** Sandvik har slutit ett avtal med gruvbolaget PT Freeport Indonesia, Papuas i särklass mest kritiserade företag. Kontraktet är värt hundratals miljoner kronor för det svenska storföretaget.

I februari fick Sandviks tvivelaktiga affärer inom gruvindustrin i Ghana stor uppmärksamhet i samband med ett reportage i SVT:s "Uppdrag granskning". Några planer på att dra ned på sina affärsförbindelser med kritiserade gruvbolag i avlägsna länder verkar Sandvik inte ha. Snarare tvärtom.

### Värt 700 miljoner

I höstas skrev Sandvik kontrakt med Freeport om underhåll och leveranser av gruvutrustning. Kontraktet sträcker sig över tolv år och värderas till 700 miljoner kronor. Leveranserna till Papua ska påbörjas under våren 2003.



Kontraktet skrevs samtidigt som Freeport upplever sin kanske mest turbulenta tid under företagets över

30 år i Papua, och i en tid då det indonesiska förtrycket i Papua åter håller på att hårdna (se artikel ovan).

Förutom samröre med den indonesiska militären och inblandning i grova övergrepp mot de mänskliga rättigheterna i Papua, så har Freeport ofta kritiserats för omfattande miljöförstöring vid sin guld- och koppargruva i Papua.

Huvudägare i PT Freeport Indonesia är det USA-baserade gruvbolaget Freeport-McMoRan Copper & Gold, en av världens största guld- och kopparproducenter.

Verkstadsföretaget Sandvik är ett av Sveriges största exportföretag. Mer än 95 procent av försäljningen och två tredjedelar av produktionen sker utanför Sverige.

För ytterligare information om Sandviks affärsrelationer med Freeport, se SwedWatchs hemsida: [www.swedwatch.org](http://www.swedwatch.org)

SwedWatch är en organisation som granskar svenska företags verksamhet utomlands. Medlemsorganisationer i SwedWatch är bland annat Forum Syd, Svenska Naturskyddsföreningen, Lutherhjälpen, UBV (Utbildning för biståndsverksamhet), Svenska FN-förbundet och Miljöförbundet Jordens Vänner.

Gabriel Jonsson

Östtimor

## Ny bok om Östtimor:

### ***“Bitter Dawn, a people’s story” av Irena Cristalis***

Bitter Dawn: East Timor, a people’s story av den holländska journalisten Irena Cristalis är en ny bok från 2002. Boken, som kan lånas vid Utrikespolitiska institutet, är till övervägande del baserad på författarens egna upplevelser och intervjuer men också på välkända böcker om Östtimorkonflikten. I boken finns flera foton samt en förkortnings- och ordlista, karta, kronologi och bibliografi följt av Internetadresser.

### **Misslyckades möta Falintil 1994**

Cristalis besökte först Östtimor 1994 som fotograf tillsammans med den australiska journalisten Jill Jolliffe, som ville göra en dokumentär om Falintil. Filmprojektet hade uppmuntrats av Xanana Gusmão. I Jakarta hade Cristalis sina första kontakter med den östtimoresiska motståndsrörelsen för att förbereda filmen. Eftersom Jolliffe var persona non grata i Indonesien, färdades de via den indonesiska övärlden och Västtimor till Östtimor. Problemen var inte över där. Trots att de var ytterst försiktiga för att den indonesiska militären inte skulle kunna hitta dem, hittade man dem ändå när de gömde sig i ett dike. De fick efter polisförhör lämna landet utan fullföljt uppdrag. Deras inhemska medhjälpare förhöordes och torterades i fyra dagar. Filmen blev dock senare klar tack vare att en annan fotograf besökte Östtimor.

### **Återvändande 1998**

Cristalis, som var fast besluten att återvända, återvände 1998 kort efter Suhartos avgång till ett Östtimor där ett tillstånd av relativ frihet men ökad osäkerhet rådde. Syftet var att följa den första EU-delegationens besök i Östtimor. Förhoppningarna besöket väckte skildras så levande att man riktigt känner hur atmosfären var. Cristalis beskrivningar av människorna hon under året träffade och talade med om Östtimorfrågan förstärker denna känsla. Faktauppgifterna som dyker upp blir därför mera konkreta. Genom skildringarna av sina möten med biskopen av Baucau, Basilio do Nascimento, och syster Maria de Lourdes, som upprättat en yrkesskola för flickor i bergen utanför Dili, väver hon på ett förtjänstfullt sätt in

även religionens stora betydelse i Östtimor i framställningen.

### **Orostecken 1998**

Under hösten 1998 ökade repressionen med nya döds-offer som följde. Nu vågade offren ej längre säga vilka förövarna var av rädsla för att bli dödade - ett tecken på att förövarna var östtimoreser. Den indonesiska militären började upprätta inhemska milisgrupper. Samtidigt blev motståndsrörelsen allt synligare runtom i landet. Spänningarna ökade och skärptes ytterligare av Habibies utspel i januari 1999 om självständighet för Östtimor.

Utvecklingen fram till folkomröstningen är väl beskriven, framförallt det omfattande våldet som yttrade sig i bl.a. de ökända massakrerna i Liquica och Dili i april. Cristalis besökte Liquica efter massakern och på vägen därifrån attackerade milismän med stenar konvojen hon färdades med: detta levandegör verkligen den skräck människor levde med under 1999. Hon upplevde dock ej bara våld: hennes möte med Xanana Gusmão i hans husarrest bekräftade uppfattningen att det inte fanns någon mer respekterad politiker än han och att han var en förutsättning för en lösning av Östtimorfrågan. Man får en bra bild av såväl hans fängelsevistelse som hans tidigare liv, inte minst därför att en av hans dikter från fängelsetiden är med.

### **Läget inför folkomröstningen**

FN:s närvaro väckte nytt liv i självständighetsanhängarna, men varken kampanjen inför folkomröstningen eller själva omröstningen ägde rum på “det fredliga och rättvisa sätt” som New York-överenskommelsen mellan FN, Indonesien och Portugal hade föreskrivit. Det höga priset för att låta Indonesien ansvara för säkerheten framkom snart. Exempelvis attackerade milismän en FN-arrangerad hjälpkonvoj i Liquica i juli, vilket var nära att sätta stopp för FN-missionen. Och våldsvägen efter folkomröstningen var allmänt väntad: många väljare lämnade sina hem omedelbart efter att de hade röstat. Mycket av det Cristalis skriver om utvecklingen inför folkomröstningen är kända uppgifter, vilka hon dock levandegör bättre än någon annan för mig bekant författare.

### **Mötte Falintil**

En ännu större förtjänst här är emellertid skildringarna av mötena med Falintil. Tack vare en indonesisk läkare



kunde hon träffa Falintil-soldater i en bergsby fri från indoneser. Hon blev varmt välkommen av befälhavaren med kodnamnet "L7" (alla hade kodnamn) som berättade om befrielsekampen. Cristalis besökte Falintil en gång till uppe i bergen medan Falintil höll på att omgruppera sig till fyra av FN fastställda platser inför folkomröstningen. Under detta möte träffade hon ledaren Taur Matan Ruak, vars stolthet över Falintil inte går att ta miste på. Cristalis skriver även om kvinnliga soldater. Det måste ha varit mycket spännande att som en av få utländska journalister någonsin ha fått möta Falintil, som under 1999 iakttog strikt vapenvila för att förhindra ytterligare våld.

### **Folkomröstningen och dess efterspel**

Folkomröstningen gick trots allt fredligt till, men redan under valdagen fanns det tecken på att våldet skulle eskalera. Våldet tilltog sedan dagligen med nya dödsoffer som följd. FN-kontoren attackerades, liksom utländska journalister. FN saknade dock beredskap för våldsvägen medan den alltså inte kom som en överraskning för östtimoreserna, varav många desperat sökte sin tillflykt till FN-högkvarteret i Dili. De flesta utlänningar, inklusive FN-personalen och indoneser bosatta i Östtimor, lämnade snabbt landet. Cristalis, som var en av endast tre utländska journalister som stannade kvar i FN-högkvarteret, beskriver Dili som en öde stad efter att valresultatet hade meddelats. Även hon tvingades emellertid snart lämna Östtimor senare men kunde omgående återvända.

### **Dili "ett eldhav"**

Valresultatet utlöste en massiv vålds- och förstörelseväg som fortsatte tills Interfet var på plats. Cristalis beskrivning av Dili som "ett eldhav" och hennes egen promenad några dagar efter att våldsvägen hade inletts ger en djup inblick i det skräckstillstånd som rådde. Hon skriver att endast ett fåtal platser i Östtimor undgick förstörelse. Genom att Cristalis var i Dili i augusti-september 1999 och sedan gjort efterforskningar ger hennes framställning den mig veterligt bästa bilden av situationen då, som var svår att leva sig in i trots den intensiva nyhetsbevakningen. Hon skildrar slutligen Interfets ankomst, sina egna resor i Östtimor för att undersöka läget i landet, FN-styret 1999-2001 och några av de uppgifter det fria Östtimor står inför. Sammanfattningsvis är Cristalis bok mycket läsvärd och förtjänar verkligen all den positiva kritik man finner på baksidan.

### **Länder i fickformat om Östtimor**

Utrikespolitiska Institutet (UI) kompletterade nyligen sin kända serie "Länder i fickformat" med ett häfte om Östtimor. Eller rättare sagt, en uppdaterad version av Indonesien, där Östtimor fick komma med på slutet. Visst kan man tycka si och så om att bunta ihop Östtimor och Indonesien på det här sättet, men vi i Östtimorkommittén har överseende med UI:s rationaliseringar på området. Apropå rationaliseringar, måste jag också här och nu påtala institutets nästintill oslagbara snålhet – de ville inte dela med sig av ett ynka recensionsexemplar till Östtimorkommittén, så vi fick snällt ta upp börsen och köpa oss några stycken. Och så lovar vi att denna dumhet inte skall påverka recensionen – som självklart skall vara alldeles objektiv.

### **Bra övergripande bild av Östtimor**



Pia Daleke heter författaren till delen om Östtimor, och hon skriver (faktiskt) mycket bra. Hennes "overall picture" av landet och den politiska historien är bra, även om en del faktafel sprungit sig in här och var, varav det allvarligaste har att göra med presidenten Xanana Gusmão. Som vi alla Östtimorkännare vet, lämnade han det regeringsbärande partiet Fretilin redan i mitten av 1990-talet, för att istället sätta samman den samlade motståndsrörelsen CNRM (senare CNRT), tillsammans



med utrikesminister José Ramos-Horta. UI har fått fel för sig och skriver att han bara alldeles nyligen lämnade Fretilin.

Ett annat faktafel som jag kan nämna här är siffran på portugisisktalande i Östtimor, som UI hävdar är hela 20 %. Nej, nej, nej! Det är inte alls så mycket. En rimlig gissning, sammanvägd av en mängd olika källor, säger snarare ca 10 % bara.

### **UI drar ner siffror om antalet döda**

Vid Santa Cruz-massakern i Dili 1991 dödades omkring 260 civila östtimoreser av indonesisk militär. Detta är en allmänt känd uppgift. UI drar ner antalet döda till mellan 100-180. Jag har aldrig sett den siffran förut och undrar verkligen var den kommer ifrån.

Förutom dessa och några till mindre faktafel är min

## **Konferensrapport**

Östtimorkommittén gav i februari, i samarbete med Centrum för Stillaohavsasienstudier vid Stockholms universitet, ut boken East Timor Nationbuilding in the 21st Century från seminariet som hölls med detta tema på Utrikespolitiska institutet den 21 maj (se Merdeka, nr. 17-18). Konferensrapporten är, vad jag vet, den första i sitt slag i världen utgiven efter Östtimors självständighet den 20 maj. Skriften är finansierad av Forum Syd. Den har skickats ut till Östtimorkommitténs medlemmar, andra organisationer som arbetar med Östtimorfrågan samt till akademiker, journalister och politiker. Skriften finns att beställa gratis från undertecknad.

*Gabriel Jonsson*

---

## **Nyheter från Östtimor - Notiser från pressen**

### **Nyheter från Östtimor Notiser 2003 - 24 januari**

#### **FN bidrar till utredning av dödligt anfall på minibuss**

Förenta Nationernas polis och fredsbevarande styrka hjälper myndigheterna i Östtimor att utreda ett anfall på fordon i närheten av gränsen till Västtimor som orsakade en passagerares död och sårade tre allvarligt.

Enligt FN:s stödorganisation i Östtimor (UNMISSET) anföll en beväpnad grupp en minibuss med civila i Bobonaro-distriktet. Östtimoresisk polis och FN-polis ryckte ut och fick förstärkning från insatsgruppen i FN:s fredsbevarande styrka.

Två av de skadade fördes till huvudstaden Dili och den tredje till FN-styrkans regionala sjukvårdscentral.

Tidigare på dagen hade en lastbil överfallits i samma område.

Källa: FN

*Kommentar: Enligt andra uppgifter är det pro-indonesisk militär som gått över gränsen från Västtimor som utfört överfallet liksom överfallet den 4 januari i år. Då dödades flera civila östtimoreser.*

*Tommy Pollák*

## Östtimorkommitténs fortsatta verksamhet

Utgångspunkten för diskussionen var förslaget att bilda en svensk motsvarighet till brittiska Tapol (The Indonesian Human Rights Campaign, bildat 1973) med hela den indonesiska övärlden som verksamhetsområde. Tre argument som framfördes var att erfarenhet och kompetens ej får slarvas bort, att organisationer måste tänka på vem man skall stödja och att en sammanslagning av organisationer har för- och nackdelar. Uppfattningen framfördes att en uppgift för Östtimorkommittén framöver är att ställa sig kritisk till landets regering - frihetsledare blir icke automatiskt bra ledare för ett nytt land.

### För- och nackdelar

En fördel med en omorganisation mot ett "svenskt Tapol" är att basen för den fortsatta verksamheten utvidgas. Vidare får utvecklingen i Indonesien mer uppmärksam-

het, men att driva en organisation med ett större arbetsområde är inte lätt. Betydelsefullt är att Östtimorkommittén har expertis och kunskap som kan komma FFP till godo.

En nackdel med en sammanslagning är att det då kan bli svårare att ansöka om bidrag. Risken är också att organisationernas profiler tunnas ut - Östtimor har ju uppnått sin självständighet men inte Västpapua.

Att etablera ett fungerande samarbete mellan organisationer kan därför vara en gyllene medelväg. Exempelvis är både för Östtimorkommittén och FFP fortsatt gemensam utgivning av Merdeka & Östtimorinformation ytterst viktig.

*Gabriel Jonsson*



**B - Förenings  
Brev**



**Avsändare:**  
Östtimorkommittén  
C/o Pollak  
Wibomsväg 12  
171 60 Solna